

Marek Strzala*

Uniwersytet Jagielloński

GŁOSA DO WYROKU SĄDU APELACYJNEGO W WARSZAWIE Z DNIA 30 MARCA 2021 R. (SYGN. AKT I ACA 400/20)

„Ustawa z 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej w art. 9 wskazuje, że organami osoby prawnej, jaką jest parafia są: Zgromadzenie Parafialne, Rada Parafialna i Proboszcz, ale nie określa bliżej uprawnień tych organów, ani sposobu reprezentacji. Skoro ustawa ta nic nie mówi o uprawnieniach tych organów, sposobie ich powoływania, a także sposobie reprezentacji, innymi słowy o tym oświadczenie woli, którego z tych organów, będzie uważane za oświadczenie woli kościelnej osoby prawnej, to należy uznać, że o tych sprawach przesądzą postanowienia prawa wewnętrznego kościoła, do którego parafia należy. Wewnętrzne prawo kościelne, z mocy art. 28 ustawy z 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania pełni taką rolę jak statut, o którym mowa w art. 38 k.c. Zatem przy ocenie tego czy oświadczenie woli pozwanej parafii zostało złożone zgodnie z wymogami określonymi w art. 38 k.c., należy wziąć pod uwagę wymogi przewidziane Zasadniczym Prawem Wewnętrznym oraz Regulaminem Parafii, są to bowiem regulacje wewnętrznego prawa Kościoła..., określające kompetencje organów parafii”¹.

WPROWADZENIE

Przedmiotowe orzeczenie dotyczy kwestii skuteczności na forum polskiego prawa cywilnego w zakresie zasad reprezentacji wyznaniowych osób prawnych, norm

* ORCID 0000-0003-1341-3464, e-mail: marek.strzala@uj.edu.pl

¹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 30 marca 2021 r., sygn. akt I ACA 400/20, LEX nr 3253563. Z orzecznictwa dotyczącego reprezentacji wyznaniowych osób prawnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego zob. też: wyrok SO w Warszawie z dnia 10 lipca 2019 r., sygn. akt I C 1278/16, LEX nr 2761638; wyrok SA w Warszawie z dnia 5 kwietnia 2011 r., sygn. akt VI ACA 884/10, LEX nr 1120301. Zob. też: J. Kuźmicka-Sulikowska, *Cywilne prawo – czynności prawne – nabywanie nieruchomości przez kościelną osobę prawną – przedstawicielstwo – Konkordat. Glosa do postanowienia SN z dnia 12 stycznia 2011 r., I CSK 182/10*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2011, nr 12, poz. 125, s. 885–894.

prawa wewnętrznego wspólnot religijnych, których sytuację prawną reguluje indywidualny akt prawa powszechnie obowiązującego². Wyrok ten wpisuje się w ugruntowaną linię orzecznictwa opowiadającego się za recepcją ich praw własnych co do przesłanek wytworzenia woli wewnętrznej ich wyznaniowych osób prawnych, które to prawa własne w konsekwencji wpływają na zakres umocowania organów reprezentacji i ostatecznie na skuteczność składanych przez te organy oświadczeń woli. Nadto istotne są wyrażone w uzasadnieniu tego wyroku poglądy o naturze praw własnych i ich mocy prawnej w systemie prawa państwowego, głębokości recepcji oraz zasad działania parafii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, w szczególności przyjęta wykładnia postanowień Zasadniczego Prawa Wewnętrznego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: ZPW)³. Pomimo zasadniczo aprobującego charakteru niniejszej glosy niektóre tezy uzasadnienia komentowanego orzeczenia należy ocenić krytycznie (zagadnienia prawne występujące na gruncie głosowanego orzeczenia nieistotne z punktu widzenia prawa wyznaniowego zostały w niniejszej glosie pominięte).

I. STAN FAKTYCZNY

Głosowane orzeczenie zapadło na gruncie przyjętego w jego uzasadnieniu następującego stanu faktycznego: Parafia Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego przez pełnomocnika zawierała umowę, na mocy której m.in. zlecono podmiotom trzecim jej reprezentowanie przed Komisją Regulacyjną celem uzyskania

2. Odnosnie do literatury dotyczącej tego zagadnienia – zob. M. Strzała, *Oświadczenie woli wyznaniowej osoby prawnej*, Kraków 2019, s. 35–36, przyp. 66. Zob. nadto: W. Broński, P. Ślawicki, *Legal entity of the Catholic Church as a participant in Land and Mortgage Register proceedings in Polish law – selected issues*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2024, t. 27, DOI: 10.31743/spw.17451, s. 111–135; W. Cieśla, A. Pawlyta, *Selected topic representation parishes*, „Nieruchomości@. Kwartalnik Ministerstwa Sprawiedliwości” 2021, DOI: 10.5604/01.3001.0015.5841, s. 355–375; K. Grzesiowski, *Zastosowanie art. 39 Kodeksu cywilnego w przypadku zbywania (alienacji) nieruchomości przez kościelne osoby prawne*, „Studia Prawnicze KUL” 2024, nr 2, DOI: 10.31743/sp.16831, s. 81–98; M. Mielnik-Kurek, D. Walencik, *Dokumenty potwierdzające reprezentację kościelnej osoby prawnej w postępowaniu sądowym. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2021 roku (II CSK 383/20)*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2023, t. 26, DOI: 10.31743/spw.16571, s. 443–459.
3. T. 1. opubl. W. Wysoczański, M. Pietrzak, *Prawo kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich w Polsce*, Warszawa 1997, s. 87–106. Zob. też: P. Borecki, C. Janik, *Prawo wewnętrzne nierzymskokatolickich związków wyznaniowych w Polsce*, Warszawa 2012, s. 87–105. Por. też aktualną wersję: <https://bik.luteranie.pl/wp-content/uploads/2023/01/2022-10-15zpw-tekstujednolicony.pdf> [dostęp: 20 lipca 2025 r.]. Między innymi dla sprawy wersja ZPW to wersja na dzień zawierania przedmiotowej umowy (21 maja 1999 r.), tj. wersja z poprawkami dokonanymi na sesjach nr 3–5 X Synodu w dniach 18 kwietnia 1998 r., 21 listopada 1998 r. i 10 kwietnia 1999 r. W zakresie, w jakim obecnie obowiązująca wersja jest zbieżna z wersją, na gruncie której zapadło głosowane orzeczenie, uwagi zawarte w niniejszej glosie zachowują aktualność.

nieruchomości zamiennych. W tej samej umowie zlecono również przygotowanie i przeprowadzenie sprzedaży ewentualnie uzyskanych w postępowaniu regulacyjnym nieruchomości. Wynagrodzenie ukształtowano na zasadzie prowizji w postaci procentu od ceny sprzedaży. Przedmiotową umowę zawierał w imieniu parafii proboszcz pomocniczy, uznany przez Sąd orzekający za pełnomocnika, przy czym przed zawieraniem umowy nie zostały w jej przedmiocie podjęte uchwały Zgromadzenia Parafialnego, Rady Parafialnej ani Konsystorza Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego.

II. STAN PRAWNY PRZYJĘTY W GLOSOWANYM ORZECZENIU

W uzasadnieniu glosowanego orzeczenia przyjęto, że przedmiotowa umowa zlecenia była nieważna w części, w jakiej odnosiła się do zlecenia sprzedaży nieruchomości, natomiast w pozostałej części pozostaje ona ważna, z tym zastrzeżeniem, że roszczenia z niej wynikające uległy przedawnieniu.

W zakresie, w jakim Sąd *ad quem* uznał umowę zlecenia za ważnie zawartą, wskazano w uzasadnieniu, że głównym celem umowy było reprezentowanie parafii przed Komisją Regulacyjną i uzyskanie nieruchomości zamiennych w zamian za wynagrodzenie prowizyjne od ceny późniejszej sprzedaży uzyskanych nieruchomości zamiennych (ukształtowane w ten sposób przez strony umowy z uwagi na brak po stronie parafii środków na pokrycie wynagrodzenia przed tą sprzedażą). W tym sensie część umowy dotycząca sprzedaży uzyskanych nieruchomości zamiennych miała znaczenie wtórne i jej nieważność nie wpływała na istnienie roszczenia o zapłatę wynagrodzenia, które należałoby się samodzielnie z tytułu ważnego zobowiązania do reprezentowania parafii w postępowaniu regulacyjnym. Kluczowym zagadnieniem dla oceny ważności umowy zlecenia w części dotyczącej reprezentowania parafii przed Komisją Regulacyjną był zakres uprawnień proboszcza parafii Ewangelicko-Augsburskiej. Analizując to zagadnienie, Sąd Apelacyjny w pierwszej kolejności poszukiwał definicji wyznaczającego kompetencje terminu „administrowanie” w prawie własnym, a w jej braku odwołał się do słownikowego znaczenia tego wyrazu jako synonimicznego względem słowa „zarządzanie”, dodając, że nawet prawo własne używa wymiennie obu tych wyrazów. W ocenie Sądu prawo własne należało rozumieć w ten sposób, że przyznawało ono kompetencje decyzyjne w zakresie zarządzania mieniem Radzie Parafii oraz proboszczowi równolegle. Potwierdzeniem powyższego miał być fakt, że ani Zasadnicze Prawo Wewnętrzne, ani Regulamin Parafialny nie rozdzielały wyraźnie kompetencji w zakresie zarządu majątkiem parafii pomiędzy organami parafii (w szczególności na czynności zwykłego zarządu i czynności przekraczające zakres zwykłego

zarządu), ani nie przewidywały *expressis verbis* konieczności współdziałania organów. W konsekwencji miałyby to oznaczać, w ocenie Sądu odwoławczego, że proboszcz dysponował co do zasady kompetencją decyzyjną we wszystkich sprawach parafii, wobec uznania przez Sąd, że prawo własne nie wymagało w przypadku umów zlecenia zatwierdzenia przez Zgromadzenie Parafialne i Konsystorz. Ostatecznie zatem proboszcz miałby być samodzielnie uprawniony do zawarcia umowy zlecenia reprezentacji przed Komisją Regulacyjną. Końcowo należy wskazać, że Sąd Apelacyjny odniósł się również do kwestii możliwości reprezentowania parafii przez proboszcza pomocniczego, wskazując, iż nie jest on organem parafii i jako taki nie może jej reprezentować, niemniej w okolicznościach sprawy występował on w charakterze pełnomocnika parafii, na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez proboszcza.

W zakresie, w jakim Sąd *ad quem* uznał umowę zlecenia za nieważnie zawartą, przyjął on, bez szerszej argumentacji, że w odniesieniu do sprzedaży nieruchomości brak uchwały Zgromadzenia Parafialnego lub brak zatwierdzenia umowy przez Konsystorz prowadzi do nieważności oświadczenia woli parafii składającego się na umowę sprzedaży. W odniesieniu jednak do podstaw zastosowania tych norm na gruncie prawa państwowego Sąd II instancji nie rozwinął swojego stanowiska, poprzestając na odwołaniu się do wcześniejszego orzecznictwa dotyczącego reprezentacji parafii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego⁴ i przyjęciu go za własne.

III. RECEPCJA PRAWA WŁASNEGO

Głosowane orzeczenie potwierdza dotychczasową linię judykatury opowiadającą się za recepcją prawa własnego wspólnot religijnych działających w oparciu o indywidualny akt prawa powszechnie obowiązującego w zakresie zasad działania ich wyznaniowych osób prawnych. Pogląd ten jest powszechnie przyjmowany w orzecznictwie i jest również dominujący wśród przedstawicieli doktryny. W ujęciu niniejszej glosy również należy go podzielić.

IV. PODSTAWA PRAWNA RECEPCJI PRAWA WEWNĘTRZNEGO

Podstaw prawnych przedmiotowej recepcji głosowane orzeczenie w swoim uzasadnieniu prawnym szczegółowo nie analizuje. W tym zakresie Sąd Apelacyjny

4 Mowa tu o: postanowieniu SN z 12 stycznia 2011 r., sygn. akt I CSK 182/10, OSNC-ZD 2011, nr 2, poz. 50 oraz wyroku SN z 13 kwietnia 2012 r., sygn. akt I CSK 451/11, LEX nr 1168535.

Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30 marca 2021 r...

najpewniej uznał za wystarczające wcześniej opisane zawarte w uzasadnieniu odwołanie do dwóch orzeczeń Sądu Najwyższego z 12 stycznia 2011 r., sygn. akt I CSK 182/10 i z 13 kwietnia 2012 r., sygn. akt I CSK 451/11. W pierwszym z nich powołano się przede wszystkim na wyinterpretowaną z faktu nieuregulowania w ustawie indywidualnej przez ustawodawcę państwowego zasad działania wyznaniowych osób prawnych, w szczególności w zakresie niezbędnym do zdekodowania zasad wyznaczających składanie oświadczeń woli (kompetencje decyzyjne, kompetencje do reprezentacji), wolę ustawodawcy państwowego pozostawienia tych kwestii do uregulowania prawu wewnętrznemu Kościoła⁵. W tym orzeczeniu ubocznie wskazano również na ogólną zasadę wynikającą z art. 28 ust. 2 u.g.w.s.w.⁶, iż „osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych, ich organy, zakres kompetencji i sposób powoływania oraz reprezentacji określają statuty (prawo wewnętrzne [...])”, a zatem przewidującą, że ustrój wyznaniowych osób prawnych jest regulowany normami pochodzącymi od wspólnot religijnych. Zasada ta miałaby zastosowanie do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego bądź na zasadzie art. 18 ust. 2 u.g.w.s.w., bądź w oparciu o konstytucyjną zasadę równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych (art. 25 ust. 1 Konstytucji RP⁷). Podobnie ta kwestia została ujęta w drugim z zacytowanych w głosowanym wyroku judykatów Sądu Najwyższego.

W ujęciu niniejszej glosy podstawą omawianej recepcji jest wprost art. 6 u.s.p.k.e.a.⁸, stanowiący, że „organizację wewnętrzną Kościoła określa Zasadnicze Prawo Wewnętrzne”⁹. Co prawda *expressis verbis* stanowi on o „organizacji wewnętrznej”, co może *prima facie* sugerować sferę wewnętrzną (system prawa wewnętrznego), niemniej jest to błędna wykładnia. Gdyby go rozumieć w podany wyżej sposób, przepis ten byłby bez znaczenia normatywnego, gdyż jest oczywiste, że na forum prawa wewnętrznego wspólnoty religijnej jej organizację określa właśnie jej prawo wewnętrzne (zasada autonomii)¹⁰. Sprzeczność z zasadą autonomii wspólnot religijnych przy powyższym rozumieniu byłaby jeszcze bardziej widoczna, gdyby Kościół Ewangelicko-Augsburski postanowił o rządzeniu się na forum prawa własnego

⁵ Podobnie przyjęto w orzeczeniu SN z dnia 24 marca 2004 r., sygn. akt IV CK 108/03.

⁶ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 265).

⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

⁸ Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 509).

⁹ Odmienne: J. Kuźmicka-Sulikowska, dz. cyt., s. 891–892.

¹⁰ Stanowiłby on także dodatkowo *superfluum* w odniesieniu do zasady wyrażonej w art. 1 ust. 2 u.s.p.k.e.a., w świetle którego Kościół Ewangelicko-Augsburski rządzi się w swoich sprawach wewnętrznych przepisami Zasadniczego Prawa Wewnętrznego.

innymi dokumentami niż Zasadnicze Prawo Wewnętrzne, gdyż wówczas tak rozumiany przepis art. 6 u.s.p.k.e.a. skutkowałby nakazaniem przez ustawodawcę państwowego wspólnocie religijnej stosowania w jej życiu wewnętrznym takich, a nie innych norm. Termin „wewnętrzna” zastosowany do organizacji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego należy odnosić do jego struktury, na zasadzie przeciwstawienia „całości” do „części”, w takim samym sensie jak posiadające własną osobowość prawną oddziały stowarzyszenia stanowią wewnętrzny podział organizacyjny stowarzyszenia jako całości, będąc jednak częścią państwowego porządku prawnego (osoby prawne prawa polskiego), a nie tylko podmiotami istniejącymi „wewnątrz” stowarzyszenia. Potwierdza to wykładnia systemowa, w szczególności umiejscowienie przedmiotowego przepisu jako otwierającego rozdział „Organizacja Kościoła”, w którym unormowane są niemal wyłącznie kwestie dotyczące osób prawnych, co powoduje, że zasada opisana w art. 6 u.s.p.k.e.a. reguluje sprawy dotyczące podmiotów polskiego porządku prawnego (wyznaniowych osób prawnych), a nie kwestie, jaki dokument reguluje działanie wspólnoty religijnej na forum jej własnego prawa. Końcowo należy przyjąć, że racjonalny ustawodawca, nie normując ani kwestii, które muszą być uregulowane normami prawnymi (w przypadku osób prawnych – np. zakres kompetencji organów), ani procedury wytworzenia tych norm, odesłał w tym zakresie do innego systemu prawnego. Jedynym zaś przepisem, który może za takie odesłanie posłużyć, jest właśnie art. 6 u.s.p.k.e.a.

Podsumowując, nie jest konieczne sięganie do innych konstrukcji prawnych uzasadniających recepcję zasad działania wyznaniowych osób prawnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, gdyż art. 6 u.s.p.k.e.a. należy uznać za podstawę recepcji. Natomiast w braku istnienia przepisu ustawy odpowiadającego art. 6 u.s.p.k.e.a. podstaw recepcji prawa własnego w zakresie ustroju wyznaniowych osób prawnych i zasad ich działania należy upatrywać przede wszystkim w konstrukcji osoby prawnej w prawie polskim, która jako byt formalny wymaga ujętych normatywnie zasad działania. Skoro zrekonstruowanie zasad działania wyznaniowych osób prawnych nie jest możliwe w oparciu o przepisy ustawy indywidualnej, a koncepcja osoby prawnej wymaga istnienia tych zasad i zasady te występują wyłącznie w prawie wewnętrznym, to w myśl zasady racjonalnego prawodawstwa ustawodawca celowo *implicite* odesłał w tym zakresie do prawa wewnętrznego¹¹. Zasada ta jest szczególnie widoczna właśnie w przypadku uregulowań ustawy indywidualnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, w przypadku którego w zakresie osób prawnych ustawa przewiduje niejednokrotnie system wieloorganowy bez określenia

11 Zob. m.in. orzeczenie SN z dnia 24 marca 2004 r., sygn. akt IV CK 108/03; z dnia 2 lutego 2005 r., sygn. akt IV CK 480/04; z dnia 17 lutego 2005 r., sygn. akt IV CK 582/04.

Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30 marca 2021 r...

kompetencji tych organów. Art. 28 ust. 2 u.g.w.s.w. ma natomiast to znaczenie, że w pewnym sensie jest normatywnym wyrazem zamiaru ustawodawcy pozostawienia wspólnotom religijnym możliwości kształtowania zasad ustrojowych ich wyznaniowych osób prawnych na *forum* prawa państwowego, dzięki czemu, w braku jednoznacznej podstawy prawnej recepcji i konieczności rekonstruowania zamiaru ustawodawcy dokonania recepcji prawa wewnętrznego z całokształtu przepisów ustaw indywidualnych dotyczących wyznaniowych osób prawnych i teoretycznych założeń osoby prawnej, nie dziwi odwoływanie się do tego przepisu, tym bardziej że wynikające z niego zasady można próbować odnosić do związków wyznaniowych niewpisanych do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych na podstawie konstytucyjnej zasady równouprawnienia wspólnot religijnych.

V. MOC RECYPOWANYCH NORM PRAWA WŁASNEGO

W głosowanym orzeczeniu przyjęto, że: „Wewnętrzne prawo kościelne, z mocy art. 28 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania pełni taką rolę jak statut, o którym mowa w art. 38 k.c.”. Jest to stanowisko zgodne z poglądem wyrażonym w orzeczeniu Sądu Najwyższego w sprawie I CSK 451/11, na który Sąd Apelacyjny się powołuje. Jest on jednak nie do końca zbieżny z drugim z judykatów Sądu Najwyższego, na który Sąd *ad quem* powołuje się w uzasadnieniu, przyjmując je za własne. Mianowicie, w orzeczeniu w sprawie I CSK 182/10, Sąd Najwyższy stwierdził, że: „Artykuł 28 ust. 2 tej ustawy stanowi, że osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych, ich organy, zakres kompetencji i sposób powoływania oraz reprezentacji określają statuty, co świadczy o uznaniu tych statutów za właściwe przepisy – mające moc powszechnie obowiązującą – w zakresie tej regulacji. [...] Prawo wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w zakresie regulacji dotyczącej uprawnień organów jego parafii jako osób prawnych i sposobu ich reprezentacji należy potraktować na równi z przepisami (ustawami), o których mowa w art. 35 i 38 k.c., albo należy je uznać w omawianym zakresie za statut parafii w rozumieniu wymienionych przepisów”. W ujęciu niniejszej glosy należy zgodzić się, że Zasadnicze Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego należy traktować analogicznie jak statut w rozumieniu art. 35 i 38 k.c., choć statutem *sensu stricto* w rozumieniu art. 38 k.c. ono nie jest wobec braku „oparcia na ustawie”, o którym mowa w tym ostatnim przepisie¹².

¹² Por. J. Kabza [w:] *Prawo Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. Komentarz*, red. J. Cebula, Warszawa 2017, s. 44–45, teza 8.

VI. GŁĘBOKOŚĆ RECEPCJI

Głosowane orzeczenie, przyjmując znaczenie prawa wewnętrznego dla zasad działania wyznaniowych osób prawnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w państwowym porządku prawnym, analizuje zarówno Zasadnicze Prawo Wewnętrzne, jak i Regulamin Parafialny¹³. W ujęciu niniejszej glosy recepcja powinna zostać ograniczona wyłącznie do Zasadniczego Prawa Wewnętrznego. Należy bowiem wskazać, że stanowiący podstawę recepcji art. 6 u.s.p.k.e.a. nie zawiera odesłania do „prawa wewnętrznego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego”, ale do wymienionego z nazwy konkretnego aktu prawnego, o czym świadczy użycie jego nazwy indywidualnej wskutek zapisu wielkimi literami¹⁴. Wniosek taki jest tym bardziej uprawniony, jeśli przyjąć „statutowy” charakter Zasadniczego Prawa Wewnętrznego, gdyż inne niż statut akty wewnętrznej organizacji osób prawnych nie mają skutku zewnętrznego¹⁵. Przemawia za tym również zasada równouprawnienia, gdyż w przypadku wspólnot religijnych wpisanych do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych, aby normy prawa wewnętrznego uzyskały skuteczność na forum prawa państwowego w zakresie zasad działania ich wyznaniowych osób prawnych, muszą być one uregulowane w statucie¹⁶. Odrębność w tym zakresie prawa wewnętrznego Kościoła katolickiego (prawa kanonicznego) przejawia się w tym, że w przypadku tej wspólnoty religijnej podstawowy akt prawa własnego nie ma charakteru krajowego i jej prawo wewnętrzne nie przewiduje wydania jednego aktu prawa wewnętrznego na wzór statutu, w którym unormowano by ustrój wszystkich jej wyznaniowych osób prawnych na potrzeby osób prawnych z siedzibą w Rzeczypospolitej Polskiej.

Konsekwencją powyższego jest, że akty niższego rzędu¹⁷ nie mogą zmieniać zasad ustrojowych wynikających z Zasadniczego Prawa Wewnętrznego. Mogą

¹³ Tak również inne orzeczenia dotyczące reprezentacji osób prawnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. Oprócz wcześniej wskazanych dwóch orzeczeń SN zob. również: wyrok SO w Warszawie z dnia 10 lipca 2019 r., sygn. akt I C 1278/16, LEX nr 2761638; wyrok SA w Warszawie z dnia 5 kwietnia 2011 r., sygn. akt VI ACa 884/10, LEX nr 1120301.

¹⁴ Por. J. Kabza, R. Pracki, A. Sobczyk [w:] *Prawo Kościoła...*, dz. cyt., s. 7, teza 7. Por. też: J. Cebula, J. Kabza [w:] *tamże*, s. 29, teza 3, zd. 1; J. Kabza [w:] *tamże*, s. 41–45; J. Cebula [w:] *tamże*, s. 272, teza 1. Zob. też: M. Strzała, *Udział Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i jego wyznaniowych osób prawnych w obrocie prawnym* [w:] *Kościół Ewangelicko-Augsburski w relacjach z państwem. Aspekty ustrojowe i prawne*, red. M. Hucal, A. Filak, Warszawa 2018, s. 107–108.

¹⁵ Zob. S. Buczkowski [w:] F. Błahuta i in., *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 1972, t. 1, s. 118.

¹⁶ M. Strzała, *Oświadczenie woli...*, dz. cyt., s. 455–459 i 477–478.

¹⁷ W szczególności mowa w omawianym przypadku o Regulaminie Parafialnym – zob. aktualną wersję: <https://bik.luteranie.pl/wp-content/uploads/2023/01/2015-06-24regulaminparafialnytekstjednolitybik.pdf> [dostęp: 20 lipca 2025 r.]. Zob. też: „Zasady reprezentacji parafii w znowelizowanym regulaminie parafialnym obowiązującym od 1 stycznia 2015 r.”, <https://bik.luteranie.pl/wp-content/uploads/2023/01/2015-04-11oklnik4-k-2015-zasadyreprezentacijparafii.pdf> [dostęp: 20 lipca 2025 r.].

Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30 marca 2021 r...

one stanowić pewną wskazówkę w ramach dokonywania interpretacji postanowień ZPW, niemniej jedynie w granicach wykładni wynikającej z samych postanowień ZPW. Jeśli wykładnia ta prowadzi do określonych wniosków, treść aktów innych niż ZPW nie może prowadzić do jej zakwestionowania. Analogiczne uwagi należy odnieść do tzw. interpretacji autentycznych¹⁸.

VII. STOSOWANIE DO UŻYTKOWANIA WIECZYSTEGO REGUŁ PRAWA WEWNĘTRZNEGO DOTYCZĄCYCH WŁASNOŚCI NIERUCHOMOŚCI

Sąd Apelacyjny przyjął (podzielając stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w orzeczeniu I CSK 182/10), że przy interpretacji prawa wewnętrznego ilekroć prawodawca kościelny stanowi o czynnościach dotyczących własności nieruchomości, należy odnosić to również do czynności mających za przedmiot użytkowanie wieczyste. Pogląd ten należy podzielić co do zasady, z następującymi zastrzeżeniami: Wykładnia prawa wewnętrznego należy w pierwszej kolejności do wspólnoty religijnej, w szczególności podmiotów powołanych prawem wewnętrznym do takiej wykładni. W zakresie, w jakim wykładnia ta ma znaczenie dla państwowego porządku prawnego, jej kontrola w pewnym zakresie jest dopuszczalna przez organy sądowe. Oznacza to, że stosowanie zasad dotyczących własności nieruchomości do prawa użytkowania wieczystego nie może wynikać z przepisów prawa polskiego (np. nakazujących odpowiednie stosowanie przepisów o własności), ale należy zawsze zbadać wolę prawodawcy kościelnego w tym zakresie. Jeśli nie ma podstaw do odrzucenia interpretacji wspólnoty religijnej (np. z powodu jej sprzeczności z prawem polskim lub z jednoznaczną wykładnią wynikającą z zasad interpretacji prawniczej), co do zasady należy ją przyjąć także na forum prawa państwowego.

VIII. ZNACZENIE POWIERZENIA KOMPETENCJI DECYZYJNEJ ORGANOWI INNEMU NIŻ ORGAN REPREZENTACJI I/LUB GŁÓWNY ORGAN WYKONAWCZY

Zgodnie z § 26 ZPW zadania i zasady funkcjonowania parafii określa Regulamin Parafialny, co w świetle powyższych uwag należy traktować jak odesłanie do aktu „substytutowego”, niemające skutku dla ustalania zasad reprezentacji wyznaniowych osób prawnych (dokument ten ma znaczenie wewnątrz korporacyjne).

¹⁸ Zob. m.in. <https://bik.luteranie.pl/wp-content/uploads/2023/01/wykladnie.pdf> [dostęp: 20 lipca 2025 r.].

W świetle § 29 pkt 2 lit. f ZPW do właściwości Zgromadzenia Parafialnego należy m.in. podejmowanie uchwał w sprawach nabycia, zbycia i zamiany nieruchomości parafialnych, zaś zgodnie z § 30 pkt 1 ZPW uchwała w tych sprawach wymaga nadto zatwierdzenia przez Konsystorz Kościoła. W świetle tych przepisów kompetencję decyzyjną w ww. sprawach powierzono Zgromadzeniu Parafialnemu (dodatkowo kontrolowanemu przez Konsystorz). Sąd Apelacyjny przyjął, że takie postanowienia należy interpretować jako ograniczenia reprezentacji (sprawowanej przez proboszcza danej parafii), dzieląc w tym zakresie poglądy wyrażone w cytowanych wcześniej orzeczeniach. Także w ujęciu niniejszej glosy pogląd ten należy podzielić. Powierzenie kompetencji decyzyjnej organowi innemu niż organ reprezentacji (będący najczęściej również głównym organem wykonawczym) na gruncie interpretacji statutów osób prawnych powszechnie rozumie się jako ograniczenie reprezentacji. Trudno bowiem wskazać sens istnienia równoległych kompetencji organu wykonawczego i organu stanowiącego w tej samej kwestii (każdy mógłby samodzielnie podejmować decyzje w tych samych sprawach, a zatem i zmieniać wolę osoby prawnej wytworzoną przez drugi organ)¹⁹.

IX. ZASADY DZIAŁANIA PARAFII EWANGELICKO-AUGSBURSKICH

Nie zasługuje na podzielenie natomiast pogląd wyrażony w uzasadnieniu głosowanego orzeczenia, iż proboszcz dysponuje równolegle kompetencjami decyzyjnymi w zakresie spraw majątkowych wraz z Radą Parafialną²⁰. Kompetencje proboszcza wyznaczał § 36 pkt 2 zd. 4 ZPW, zgodnie z którym proboszcz „na mocy prawa kościelnego administruje parafią i wraz z Radą Parafialną odpowiada za gospodarkę parafii”. Natomiast kompetencje Rady Parafialnej wyznaczał § 33 pkt 1 ZPW, stanowiący, że: „Parafią zarządza Rada Parafialna”. Dodatkowo wśród enumeratywnie wymienionych uprawnień Rady Parafialnej wymieniono „zarząd majątkiem parafialnym” (§ 34 pkt 9 ZPW). Jest to więc sytuacja bardzo podobna do katalogu uprawnień Zgromadzenia Parafialnego, w przypadku którego Sąd *ad quem* przyjął, iż stanowią one ograniczenia reprezentacji. Byłoby niekonsekwencją przyjęcie, że pomimo zastrzeżenia kompetencji decyzyjnych w sprawach zarządu majątkiem na rzecz Rady Parafialnej nie wywołują one takiego samego skutku jak w przypadku Zgromadzenia Parafialnego. Z punktu widzenia prakseologii

¹⁹ Por. M. Strzała, *Oświadczenie woli...*, dz. cyt., s. 454.

²⁰ Por. M. Strzała, *Udział Kościoła...*, dz. cyt., s. 107. Zob. też w odniesieniu do poglądu o przyjmowaniu co do zasady rozłączności kompetencji organów wyznaniowych osób prawnych – J. Kabza [w:] *Prawo Kościoła...*, dz. cyt., s. 41–41, teza 5.

Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30 marca 2021 r...

ustroju osób prawnych niezrozumiałe jest przydawanie równolegle kompetencji organowi kolegialnemu i organowi jednoosobowemu (skutkujące możliwością odwoływania i zmieniania woli osoby prawnej wytworzonej przez te organy w tej samej sprawie), zwłaszcza przy jednoczesnym zaliczeniu piastuna takiego organu jednoosobowego do członków takiego organu kolegialnego (piastun ten może podejmować decyzje samodzielnie, a zarazem bierze udział w podejmowaniu decyzji w tej samej sprawie w ramach głosu w organie kolegialnym, tj. będąc władny samodzielnie rozstrzygnąć daną kwestię, jest zarazem związany przeciwną wolą większości członków organu kolegialnego). W konsekwencji należy przyjąć, że proboszcz nie dysponował kompetencjami decyzyjnymi w sprawach zarządu majątkiem (na marginesie należy zauważyć, że uzasadnienie głosowanego orzeczenia nie wyjaśnia również, dlaczego „zarządzanie majątkiem” ma obejmować także przedmiotową umowę zlecenia, która stanowi zaciągnięcie zobowiązania, a nie rozporządzenie mieniem).

Analizując uprawnienia proboszcza, należy również wskazać, że cytowany przepis ZPW o kompetencjach proboszcza znajduje się wśród postanowień dotyczących obowiązków *stricte* religijnych, przez co wykładnia systemowa przemawia za tym, że termin „administruje” należy odnosić do tego rodzaju kompetencji. Nadto część ZPW, w której znajduje się omawiana regulacja uprawnień proboszcza, nosi tytuł „Duchowni parafialni”, podczas gdy część, w której unormowano kompetencje decyzyjne, zatytułowana jest „Kolegialne władze parafialne”. Można argumentować więc, że gdyby ustawodawca kościelny zamierzał przydać kompetencje decyzyjne proboszczowi, tytuł ten powinien brzmieć np. „Niekolegialne władze parafialne” albo „Jednoosobowe władze parafialne” etc. Z kolei zwrot „wraz z Radą Parafialną odpowiada za gospodarkę parafii” wskazuje, że za gospodarkę parafii odpowiada on razem (łącznie) z Radą Parafialną, a nie samodzielnie, co wprost sugeruje łączność tych kompetencji związanych z administracją parafią w zakresie jej gospodarki. Mając na względzie, że osoba pełniąca funkcję proboszcza jest również piastunem funkcji członka Rady Parafialnej, postanowienie to sugeruje, że obowiązki w tym zakresie osoba ta wykonuje w ramach Rady Parafialnej, a nie w ramach innego organu – proboszcza. Nawet jeśli by przyjąć, że proboszcz jako organ dysponuje kompetencjami decyzyjnymi, to postanowienie to sugeruje kumulatywne podejmowania decyzji przez dwa osobne organy, skoro odpowiadają one „łącznie” za wykonywanie tych kompetencji, a nie niezależnie od siebie. Należy przy tym z całą mocą podkreślić, że organy osoby prawnej są rozłącznymi częściami jej struktury organizacyjnej, jednak ta sama osoba fizyczna może pełnić funkcje w różnych organach. Końcowo należy wskazać, że zasadą interpretacji tekstów prawnych jest, by różnym terminom nadawać różne znaczenie. Podzielając tą

zasadę interpretacji prawniczej, należy przyjąć, że „administrowanie” nie jest tożsame z „zarządzaniem”²¹.

Podsumowując, w ujęciu niniejszej glosy sformułowania ZPW należało tak interpretować, że decyzje za parafię podejmuje Rada Parafialna i wymagają one jej uchwały, z wyjątkiem spraw wymienionych w katalogu kompetencji Zgromadzenia Parafialnego²². Wykładnia językowo-logiczna, celowościowa oraz systemowa skłania do wniosku o braku samodzielnych kompetencji decyzyjnych proboszcza. Mając na względzie ilość i charakter argumentów przemawiających za tą wykładnią, w ujęciu niniejszej glosy należy przyjąć, że nawet odmienna interpretacja ZPW przez wspólnotę religijną nie może prowadzić do przyjmowania w państwowym porządku prawnym interpretacji odmiennej od przedstawionej powyżej, gdyż jest ona niezgodna z niemal jednoznaczną treścią postanowień ZPW.

Tym samym nie można podzielić poglądu Sądu Apelacyjnego, że proboszcz parafii Ewangelicko-Augsburskiej dysponuje takim samym zakresem kompetencji decyzyjnych co Rada Parafialna równolegle. W konsekwencji powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie (jak ostatecznie przyjęto w uzasadnieniu głosowanego orzeczenia) nie z powodu przedawnienia, ale z powodu braku istnienia umocowania do zawarcia przedmiotowej umowy wobec braku odpowiedniej uchwały Rady Parafialnej, która w przeciwieństwie do proboszcza była organem decyzyjnym. W ostateczności zaś nawet jeśli przyjąć, że proboszcz dysponował z mocy § 36 pkt 2 zd. 4 ZPW kompetencjami decyzyjnymi, to należało przyjąć, wobec braku wyraźnego zastrzeżenia niezależności kompetencji proboszcza i Rady Parafialnej i wyraźnego zastrzeżenia decyzji w sprawach „zarządzania majątkiem” do kompetencji tej ostatniej, że wytworzenie woli parafii w tych sprawach wymaga uchwały Rady Parafialnej niezależnie od decyzji proboszcza.

X. MOŻLIWOŚCI FINANSOWE PARAFII

Na gruncie rozpoznawanej sprawy pojawiła się dodatkowa kwestia interpretacji postanowienia przewidującego ograniczenie reprezentacji w przypadku czynności prawnych, których „realizacja przekracza możliwości finansowe”

21 Por. jednak „administrowanie” jako „prowadzenie spraw parafii” – J. Cebula, A. Jakubanis, R. Pracki [w:] *Prawo Kościoła...*, dz. cyt., s. 294, teza 17.

22 Por. J. Cebula [w:] *Prawo Kościoła...*, dz. cyt., s. 272, teza 2, gdzie mowa o „ogólnym domniemaniu kompetencji Rady Parafialnej”. Zob. też: J. Cebula, A. Sobczyk [w:] *Prawo Kościoła...*, dz. cyt., s. 285, tezy 1 i 2, gdzie wskazuje się, że to Rada Parafialna jest organem wykonawczym parafii i dysponuje wszelkimi kompetencjami niezastrzeżonymi wyraźnie do kompetencji innych organów.

Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30 marca 2021 r...

osoby prawnej. Wątpliwość w przypadku tego rodzaju postanowień wynika z faktu, że nie jest możliwe w oparciu o taką wypowiedź zdekodowanie zakresu zastosowania takiej normy²³. Z treści uzasadnienia głosowanego orzeczenia, analizującego brak konieczności istnienia takiej uchwały (z uwagi na brak przekraczania tych możliwości w realiach rozpoznawanej sprawy), wynika, iż Sąd Apelacyjny przyjął skuteczność takiego zastrzeżenia. Jednocześnie przyjęto pogląd, że zaciągnięcia zobowiązania wypłaty wynagrodzenia prowizyjnego od ceny sprzedaży płatnego po tej sprzedaży, nawet w znacznych rozmiarach, nie można kwalifikować w kategoriach takich czynności. W ujęciu niniejszej glosy pogląd ten jest niezasadny, z tej przyczyny, że przesłankę „przekraczania możliwości finansowych parafii” (jeśli uznać ją za skuteczne ograniczenie reprezentacji) należy odnosić do aktualnej sytuacji parafii, a nie *pro futuro*. Nie jest możliwa ocena (np. przez notariusza) na etapie zawierania umowy, jakie konsekwencje w przyszłości pociągnie za sobą czynność prawna. W szczególności może się okazać, że nawet po sprzedaży nieruchomości zapłata ułamkowej części ceny sprzedaży będzie ponad możliwości finansowe parafii (np. w sytuacji gdy długi parafii przekraczać będą różnicę pomiędzy sumą ceny sprzedaży i dochodów parafii a wysokością zobowiązań parafii obejmujących również prowizję). Wreszcie może się zdarzyć, że wynagrodzenie będzie należne nawet pomimo braku sprzedaży nieruchomości (w szczególności w przypadku przeszkodzenia w tej sprzedaży niezgodnie z zasadami współżycia społecznego, art. 93 § 1 k.c.).

XI. SKUTEK NARUSZENIA NORM PRAWA WŁASNEGO

Rozpatrując skutek naruszenia zasad reprezentacji parafii, Sąd *ad quem* przyjął sankcję nieważności. Należy podkreślić, że do oceny naruszenia tych zasad miarodajne były przepisy obowiązujące w chwili zawierania przedmiotowej w rozpoznawanej sprawie umowy, tj. art. 39 k.c. sprzed nowelizacji wprowadzonej ustawą z 2018 r.²⁴ W pełni należy podzielić pogląd Sądu o skutku w postaci nieważności, który wówczas był dominującym poglądem odnośnie do skutków naruszenia zasad działania osób prawnych²⁵, także w odniesieniu do

²³ Por. M. Strzała, *Oświadczenie woli...*, dz. cyt., s. 512, przyp. 1876.

²⁴ Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym (Dz. U. z 2018 r., poz. 2244).

²⁵ Zob. m.in. orzeczenia SN: wyrok z dnia 26 sierpnia 1999 r., sygn. akt III CKN 682/98, „Wokanda” 1999, nr 11, poz. 5, M.Prawn. 2000, nr 1, poz. 6, „Biuletyn SN” 1999, nr 11, poz. 11, LEX nr 452804; wyrok SN z dnia 14 stycznia 2004 r., sygn. akt I CK 54/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 35, „Wokanda” 2004, nr 9, poz. 2, „Biuletyn SN” 2004, nr 6, poz. 7, M.Prawn. 2004, nr 20, poz. 947, LEX nr 108160; uchwała SN

naruszenia zasad reprezentacji wynikających z prawa wewnętrznego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego²⁶.

XII. ZNACZENIE DOBREJ WIARY KONTRAHENTÓW WYZNANIOWEJ OSOBY PRAWNEJ

Interesujący jest następujący *passus* z głosowanego orzeczenia: „Zdaniem Sądu Apelacyjnego w sytuacji, gdy przepisy prawa wewnętrznego nie są czytelne co do zakresu kompetencji poszczególnych organów, bowiem kompetencje w zakresie zarządzania mieniem parafii powierzają zarówno Radzie Parafii, jak i samemu proboszczowi, przy czym proboszcza postanowienia tego prawa wewnętrznego wyposażają również z kompetencje do dokonywania czynności prawnych i reprezentowania parafii, to konsekwencjami tego stanu rzeczy nie można obciążać podmiotu dokonującego czynności prawnej z parafią reprezentowaną przez organ, który ma kompetencje zarówno do zarządzania parafią, dokonywania w imieniu parafii czynności prawnych i jej reprezentowania”. Jak się wydaje, powyższe oznacza, że w razie niejednoznaczności prawa wewnętrznego postuluje się przyjęcie interpretacji na korzyść kontrahenta wyznaniowej osoby prawnej, a więc zasadę na wzór reguły *contra proferentem*. W ujęciu niniejszej glosy reguła ta może mieć znaczenie jedynie jako pomocniczy argument w interpretacji tekstu prawa wewnętrznego, nie powinna jednak prowadzić do zakwestionowania znaczenia wynikającego spójnie z wykładni językowo-logicznej, systemowej i celowościowej.

PODSUMOWANIE

Przedmiotem glosy jest wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30 marca 2021 r., sygn. akt I ACa 400/20, w uzasadnieniu którego przyjęto, że zasady wytworzenia woli parafii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego określa prawo wewnętrzne tej wspólnoty religijnej, z czym należy się co do zasady zgodzić. Na aprobatę zasługuje również zapatrywanie, że Zasadnicze Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej należy traktować analogicznie do statutu, o którym mowa w art. 38 k.c. Należy także podzielić stanowisko, że w przypadku gdy postanowienia prawa wewnętrznego przewidują kompetencje decyzyjne organu

z dnia 23 lipca 2004 r., sygn. akt III CZP 35/04, OSNC 2005, nr 7–8, poz. 125, Prok.i Pr. – wkł. 2005, nr 2, poz. 35, „Biuletyn SN” 2004, nr 7, poz. 7, „Wokanda” 2004, nr 10, poz. 10, LEX nr 112849.

²⁶ Zob. cytowane już wyżej orzeczenie SN, sygn. akt I CSK 182/10.

innego niż organ reprezentacji (będący najczęściej również głównym organem wykonawczym), w braku wyraźnego zastrzeżenia odmiennego należy interpretować to jako ograniczenie reprezentacji. Zgodzić się należy także z poglądem, iż naruszenie zasad reprezentacji wyznaniowych osób prawnych w odniesieniu do oświadczeń woli składanych przed dniem 1 marca 2019 r. prowadziło do nieważności takich oświadczeń, z tym jednak zastrzeżeniem, że w analizowanym w orzeczeniu stanie faktycznym umowa zawierana była przez pełnomocnika, który działał bez umocowania (ewentualnie z jego przekroczeniem), stąd zastosowanie powinien znaleźć art. 103 § 1 k.c. przewidujący sankcję bezskuteczności zawieszanej.

W ujęciu niniejszej glosy nie jest natomiast zasadny pogląd, iż recepcja obejmuje całość prawa wewnętrznego, gdyż ogranicza się ona wyłącznie do Zasadniczego Prawa Wewnętrznego i nie obejmuje aktów prawa wewnętrznego wydanych na jego podstawie. W ujęciu niniejszej pracy odmienna powinna być również interpretacja zasad działania parafii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, która powinna polegać na przyjęciu, że organ w postaci proboszcza zasadniczo nie dysponuje własnymi kompetencjami decyzyjnymi.